

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

економічної теорії

на тему:

«Фактори економічного зростання України»

Студентки 2 курсу групи ФБС-22

Ковальчук Ярослави Юріївни

Науковий курівник:

ст. викладач, к. е. н. Сліпченко Т. О.

Національна шкала_____

Кількість балів_____

Оцінка ECNS_____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Суть економічного зростання та його фактори
2. Макроекономічний аналіз факторів економічного зростання України
3. Шляхи забезпечення якісного економічного зростання в Україні:
зарубіжний досвід

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ	4
1. Суть економічного зростання та його фактори.....	5
2. Макроекономічний аналіз факторів економічного зростання України	8
3. Шляхи забезпечення якісного економічного зростання в Україні: зарубіжний досвід	14
Висновки.....	18
Список використаної літератури	19

Вступ

Актуальність досліджуваної мною теми полягає в тому, що проблема економічного зростання для будь-якої країни світу є однією із найважливіших проблем. До неї завжди прикуті погляди політиків та провідних наукових діячів економічної науки. Адже економічне зростання є основним показником розвитку країни та покращення добробуту і якості життя її громадян. Дана тема є також досить актуальною сьогодні для України, адже в сьогоденних умовах є надзвичайно потрібним збільшення ВВП і наближення ВВП на душу населення до європейського рівня.

Велика кількість робіт як вітчизняних так і закордонних авторів присвячені проблемам економічного зростання. Такими дослідниками були: К. Арроу, Р. Лукас, Ф. Перру, С. Кузнец, Є. Домар, Р. Солоу, Р. Харрод, Т. Сван, А. Пороховский та інші.

Для українських економістів, таких як: В. М. Геєць, С. Д. Дзюбик, В. Литвицький, І. Лукінов домінуючим питанням є виявлення можливостей стимулювання економічного зростання в умовах української економіки.

Метою моєї курсової роботи є вивчення сутності явища економічного зростання та його факторів, а також визначення шляхів забезпечення якісного економічного зростання в Україні.

Для досягнення мети в роботі поставлені і вивченні такі завдання:

- з'ясувати суть економічного зростання
- визначити фактори економічного зростання
- проаналізувати фактори економічного зростання України
- окреслити шляхи забезпечення якісного економічного зростання в Україні
- зарубіжний досвід щодо економічного зростання

1. Суть економічного зростання та його фактори

Економічне зростання – це одна з найважливіших категорій макроекономіки, яка показує зміни у національній економіці, які залежать від розширення масштабів виробництва національного продукту і підвищення загального рівня добробуту та якості життя нації. Темпи економічного зростання визначають динаміку економічного розвитку, її перспективи у майбутньому та авторитет на міжнародній арені. Саме через це якісне економічне зростання є однією з основних цілей політиків, економістів та науковців усього світу, поряд з економічною ефективністю, економічною свободою тощо.

Суть економічного зростання економічною літературою трактується по-різному. З одного боку, воно визначається як підвищення загальних обсягів реального ВВП в одному періоді у порівнянні з іншим або як збільшення ЧНП на душу населення, а з іншого - економісти прирівнюють економічне зростання до розвитку економіки в цілому (зростання суспільного продукту, добробуту населення, покращення умов життя тощо). Однак більшість економістів під економічним зростанням розуміють такий економічний розвиток, коли протягом певного періоду часу якісно і кількісно зростає виробництво товарів і послуг, яке перебуває в неперервному русі.

Як і будь-яка економічна категорія, економічне зростання визначається факторами. Під факторами економічного зростання розуміються ті явища і процеси, які визначають можливості збільшення реального обсягу виробництва, підвищення ефективності і якості росту.

За способом впливу на економічне зростання виділяють прямі та непрямі фактори. До прямих факторів відносяться фактори, які визначають фізичну можливість до економічного зростання та безпосередньо визначають динаміку виробництва та пропозиції. Основними прямими факторами економічного зростання є:

- збільшення чисельності та підвищення якості трудових ресурсів;

- зростання обсягу та покращення якісного складу основного капіталу;
- удосконалення технології та організації виробництва;
- підвищення кількісних та якісних показників природних ресурсів, які використовуються у господарському обігу;
- зростання підприємницьких здібностей у суспільстві.

Непрямі фактори економічного зростання можуть сприяти чи обмежувати реалізацію потенціалу, який закладається прямими факторами.

До складу непрямих факторів входять фактори, які відносяться як до попиту, пропозиції, так і до розподілу:

- зниження ступеня монополізації ринків;
- зменшення цін на виробничі ресурси;
- зниження ставок податків та зборів;
- розширення можливостей отримання кредитів;
- зростання споживчих, інвестиційних та державних витрат;
- збільшення експорту;
- покращення структури розподілу виробничих ресурсів як між господарюючими суб'єктами, так і регіонами країни;
- порядок розподілу доходів між суб'єктами господарювання

Фактори економічного зростання також можливо поділити в залежності від типів економічного зростання на екстенсивні та інтенсивні. Особливістю екстенсивних факторів економічного зростання є те, що їх вплив відбувається внаслідок збільшення кількісних параметрів факторів пропозиції, таких як:

- чисельність робітників;
- збільшення використання сировини та матеріалів;
- землі та інше.

Специфікою факторів інтенсивного типу економічного зростання є те, що розширення виробництва відбувається шляхом якісного удосконалення прямих факторів зростання:

- впровадження прогресивних технологій;
- використання кваліфікованої робочої сили та інше. [3, с. 443-445] .

Розглядаючи фактори економічного зростання через призму темпу економічного зростання можливо зазначити, що до них відносять:

- кількість зайнятих у процесі відтворення матеріальних благ та послуг;
- продуктивність праці [2, с. 330].

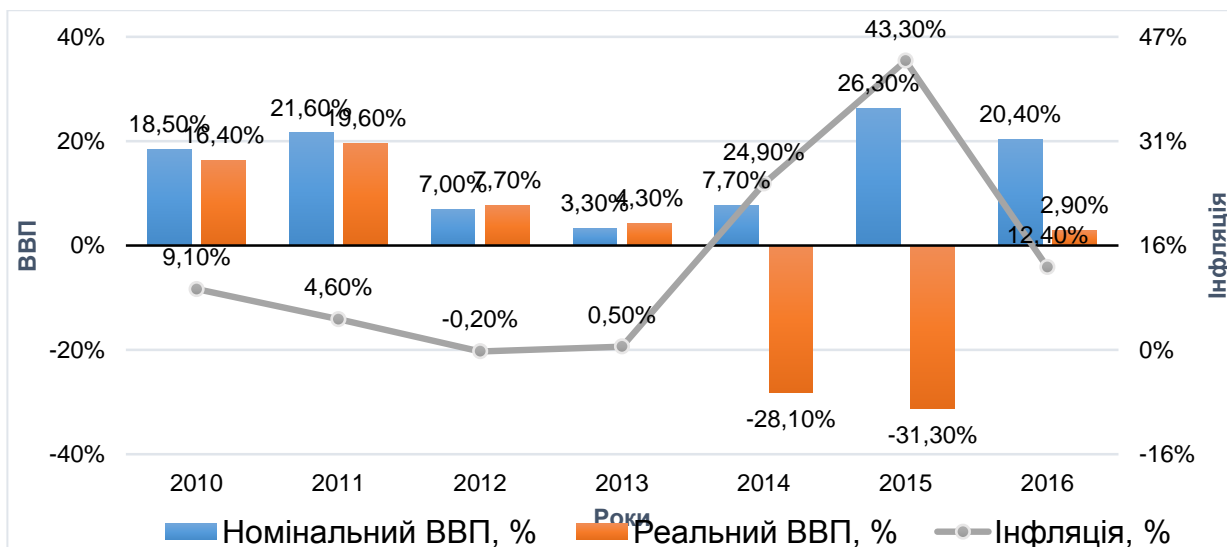
Сукупність усіх вище названих факторів потрібно розглядати у комплексі тому, що всі ці фактори тісно взаємопов'язані між собою. Дана класифікація дає змогу більш ефективно використовувати ці фактори для прогнозування та побудови моделей якісного економічного зростання.

2. Макроекономічний аналіз факторів економічного зростання України

Враховуючи всю складність даної економічної категорії, загальноприйнятого підходу до оцінки якісного економічного зростання країн не існує. Під економічним зростанням прийнято розуміти збільшення масштабів сукупного виробництва й споживання в країні, що характеризується насамперед такими макроекономічними показниками, як валовий національний продукт (ВНП) та валовий регіональний продукт (ВРП).

Після фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, внаслідок якої за оцінкою МВФ, обчислений у доларах США ВВП України за 2009 рік скоротився на 35.6% [9]. Але вже у 2010 році вдалося добитися позитивного приросту, тому згодом у 2012 році показник реального ВВП повернувся на докризовий рівень (175781 млн. дол. США). Проте у цьому ж році почалася стагнація економіки, тобто стан застою в економіці, який проявився низькими темпами приросту ВВП у 2012-2013 роках і був початком кризи. Дана стагнація відбувалася через непродуману економічну політику уряду та початок торгівельної війни Росії з Україною. Згодом з'явилася одна з головних причин різкого зниження ВВП – непроста політична ситуація в країні, а саме війна на сході та анексія АР Крим. Політичні проблеми України, передусім через вплив інфляції, знизили реальний ВВП у 2014 році на 28,1%, а в 2015 році ще на 31,3%. Адже інфляція у 2014 році становила 24,9%, а в 2015 році аж 43,3%. Саме через знецінення гривні номінальний ВВП у ці роки зріс на 7,7% та на 26,2% відповідно. Наразі ситуація трохи змінилася, реальний ВВП у 2016 році показує позитивну тенденцію у збільшенні на 2,9%. Це відбулося через ряд заходів уряду спрямованих на припинення стрімкого знецінення національної валюти. Тому можна сказати, що українська економіка нешвидкими темпами виходить з кризового стану.

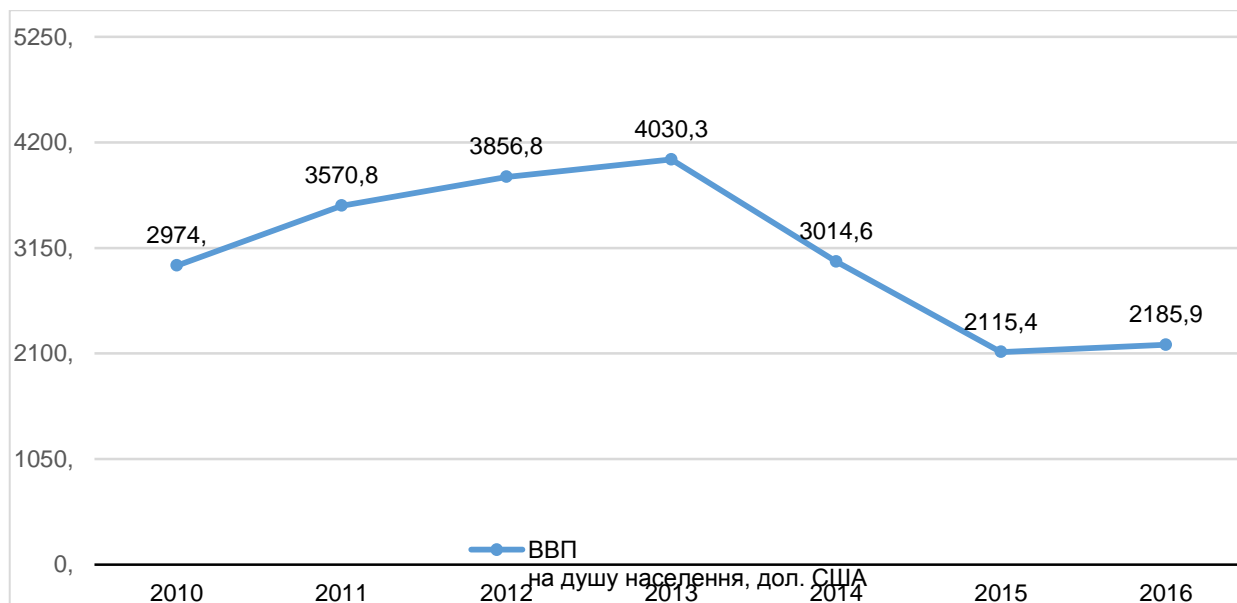

Рис. 1. Динаміка темпів приросту ВВП України, рівень інфляції в 2010-2016 роках [8]

Одним із найбільш точних способів оцінки економічного розвитку держави є оцінка змін ВВП в розрахунку на душу населення, який прямо залежить від фактичного ВВП країни (Рис. 1). Можна впевнено сказати, що інтенсивне нарощення ВНД на душу населення, а також показників освіченості та тривалості життя населення відображає істотне нарощення якісного економічного зростання країни.

У 2010-2011 роках відбувався стрімкий ріст даного показника пов'язаний з ростом ВВП. З початком стагнації економіки сповільнився і темп приросту ВВП на душу населення, і зупинився у 2013 році на своєму максимальному рівні – 4030,3 дол. США. Згодом з початком кризи у 2014 році даний показник знизився на 25%, а наступного року ще майже на 30%. Проте згодом динаміка дещо змінилася на краще, вже у 2016 році ВВП на душу населення зріс на 3,3%.

Рис. 2. Динаміка зміни ВВП України в 2010-2016 роках в розрахунку на душу населення [8]

Експорт є важливим джерелом доходу країни і показує її конкурентоспроможність на світовій арені, а імпорт навпаки – є для країни витратами. Тому політика багатьох країн світу спрямована на збільшення обсягів експорту та одночасне зменшення імпорту. Динаміка зростання експорту в Україні у 2010-2012 була досить стрімкою (в середньому на 20% щороку), але вона не мала позитивний ефект через ще стрімкіше зростання імпорту (в середньому на 23% щороку). Переломними стали 2012-2014 роки: складна політична ситуація та торговельні війни з Росією. Це досить пагубно вплинуло на зовнішню торгівлю України. Протягом 2012-2016 років обсяг експорту скоротився на 45,5%, а імпорту на 51%. Стрімке зниження обсягів цих показників пояснюється закриттям російських ринків збуту та переорієнтацією на європейський. Лише за ці роки обсяги експорту та імпорту товарів з Російською Федерацією скоротилися на понад 40% та 50% відповідно [7]. З 2014 року сальдо зовнішньоторговельного балансу України має додатне значення. Але це відбулося не через підвищення обсягів експорту, а через одночасне зниження обох показників. До того ж темп зниження імпорту менш стрімкий ніж експорту, тобто сальдо знову прямує до від'ємного значення. Наразі, зовнішньоторговельний баланс Україні досить є нестійким через нестабільність її економіки та політичну ситуацію в країні. Тому уряд

повинен шукати шляхи вирішення цих проблем, адже зниження експорту це – не лише втрата податкових надходжень до бюджету, а й робочі місця та добробут населення.

Таблиця 1

**Зовнішньоторговельний баланс України з 2010 до 2016 років, млн. дол.
США**

Рок и	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг	Сальдо (експорт- імпорт)
2010	63190	66188	-2998
2011	82107	88855	-6748
2012	82337	91364	-9027
2013	78148	84573	-6425
2014	65423	60802	4621
2015	46648	42583	4065
2016	44885	44548	337

Джерело: автор склав самостійно на основі [7]

Теперішня ситуація з основними показниками соціально-економічного розвитку України є дещо кращою у порівнянні з попереднім роком (Табл. 2). Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду зменшився на 11,3%, тобто це означає, що більша кількість людей працевлаштувалися. Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата одного працівника

зросли на 36,8% та на 17,2% відповідно. Проте заборгованість із виплати заробітної плати у 2017 році зросла на 22,8%, що показує неспроможність роботодавців виплачувати підвищену заробітну платню.

Індекси промислової продукції та сільськогосподарської продукції у 2017 році знизилися на 0,3% та на 3% відповідно, тобто маса вироблених матеріальних благ скоротилася у поточному році порівняно з 2016. Однак індекс будівельної продукції зріс на 10,2%, що показує розвиток цієї галузі.

Дані показники зовнішньої торгівлі зросли але ріст імпорту перевищує експорт, тобто економіка ще цілком не стабілізувалася і зазнає збитків. Оборот роздрібною торгівлі, вантажооборот та пасажирооборот країни зросли в середньому на 6%, тобто внутрішня торгівля розвивається швидшими темпами ніж за попередні декілька років.

Таблиця 2

Зміна основних показників соціально-економічного розвитку України в січні–вересні 2017 року в порівнянні з тим самим періодом в 2016 році, %

Показник	Зміна, %
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду (за даними державної служби зайнятості)	-11,3%
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного працівника	+36,8%
Середньомісячна реальна заробітна плата одного працівника	+17,2%
Заборгованість із виплати заробітної плати	+22,8%
Індекс споживчих цін	+16,4%

Індекс промислової продукції	-0,3%
Індекс сільськогосподарської продукції	-3%
Індекс будівельної продукції	+10,2%
Експорт товарів	+15,4%
Імпорт товарів	+15,8%
Оборот роздрібною торгівлі	+8,1%
Вантажооборот	+5,3%
Пасажирооборот	+5,2%

Джерело: автор склав самостійно на основі [7].

Отже, для відображення економічного зростання не можна використовувати тільки один показник. Для цього необхідно розробити цілісну систему показників економічного розвитку. Підсумком проведених досліджень є те, що проаналізовані аспекти стану української економіки потребують покращення, ефективного планування та державного управління. Також, хоч економіка України і перебуває в стані кризи, але з 2016 року з'являються перші позитивні результати.

3. Шляхи забезпечення якісного економічного зростання в Україні: зарубіжний досвід

Потрібно чітко розуміти, що економічного зростання має суперечливий характер. Бо звичайно ж можна домогтися стрімкого збільшення виробництва і споживання матеріальних благ шляхом зниження їхньої якості або економії на самому виробництві чи на утилізації відходів або шляхом нещадної експлуатації ресурсів. Але, звичайно, це обернеться погіршенням умов життя в майбутньому. Тому варто зазначити, що економічне зростання має сенс лише тоді, коли воно дає позитивний соціальний ефект тобто коли воно є якісним.

Забезпечення стабільних темпів якісного економічного зростання економіки України вимагає поступової та виваженої зміни характеру державної політики – від застосування антикризових заходів до реалізації комплексу стимулюючих важелів. Такий підхід дозволить досягти необхідного поєднання зусиль держави і механізмів самоорганізації ринку. Ринок має забезпечувати гнучкість та адаптивність економічної системи до зміни внутрішніх і зовнішніх умов, а державна політика – формувати цільові вектори економічного розвитку та забезпечувати цілісність економічної системи в процесі її трансформації [4].

На сучасному етапі економічному зростанню в Україні заважає наявність проблем та труднощів, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. До них можна віднести: залежність економічного зростання від експорту сировини; неефективна структура економіки країни; політична нестабільність; необхідність визначення обмеженого кола важливіших пріоритетів економічного та соціального розвитку; вимушена реалізація політики енергозбереження тощо. Останні два роки світова фінансова криза загострила внутрішні економічні проблеми країни [1, с. 132-134].

Можна визначити основні важелі якісного економічного зростання:

- забезпечення розвитку людського капіталу за рахунок впровадження ефективних національних проектів у галузі охорони здоров'я, освіти, житлових проектів для населення, що надасть можливість його повноцінного відтворення як основної передумови якісного економічного зростання;
- випереджальний розвиток індустрії високих технологій, що ґрунтується на інтелектуальній і творчій праці людини, що забезпечить підвищення частки інженерно-технічних і дослідницьких працівників на фірмах, зростання престижу розумової праці;
- проведення комплексу економічних, секторальних та інституціональних реформ, котрі формуватимуть надійну базу позитивної економічної динаміки, а відтак стануть фундаментом забезпечення соціальних гарантій в суспільстві;
- підтримання балансу між цілями економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, зменшення соціальної нерівності та забезпечення екологічної безпеки;
- пріоритетність досягнення соціальних цілей, запровадження гідних стандартів добробуту кожної окремої особи.

З зарубіжного досвіду, який може бути корисним для України, варто виділити досвід Німеччини після Другої світової війни. В умовах, що склалися, Україні потрібен саме «План Маршалла». За допомогою цього плану Німеччині вдалося не просто вийти з кризи, а й досягнути величезних результатів на світовій арені. Для майбутньої успішності «Плану Маршалла» в Україні необхідно продемонструвати ефективність використання ресурсів, які надаються міжнародною спільнотою на відновлення Донбасу. Це може стати однією з точок економічного зростання для України.

Причина успіху в Німеччині – наявність підприємницького менталітету населення та капіталістичної інфраструктури. Причина тривалості реформ в Україні – відсутність ринкових інститутів, знищених за тривалий період

планової економіки, і їх достатньо повільний розвиток. Нашу економіку досі гальмують рудименти минулого, головними з яких є слабкий розвиток ринкової інфраструктури в глибинці (дороги, ринки землі та нерухомості, банківська система) і зберігається виведення величезних мас земельної власності як з ринкового обороту, так і з прямого використання для потреб населення.

Природний потенціал української економіки великий. Все що потрібно, це дати людям розкрити свій потенціал. Але для цього Україні потрібен набагато більш вільний і демократичний ринок, ніж той значно монополізований, який ми маємо. Національна еліта повинна зрозуміти, що якщо дати економіці можливість працювати з меншими витратами, стимулювати розвиток дрібного підприємництва, регіонів, країна отримає потужний імпульс до розвитку, від якого виграють усі, і монополії, і громадяни, при цьому величина ринків і обсяг отримуваних прибутків будуть у кілька разів вище. У нас є величезна, практично неосвоєна територія, почавши її освоювати – будувати дороги, будинки, обживати землю, розвивати сільське господарство, ми створимо колосальний попит для нашої промисловості, і економіка знайде довгоочікуваний динамізм.

Висновки

Економічне зростання – це найважливіша категорія науки макроекономіка, яка відображає зміни у національній економіці, які визначаються розширенням масштабів виробництва національного продукту і підвищенням загального рівня добробуту нації.

Економічне зростання є досить складною категорією, яка залежить від багатьох факторів. За способом впливу на економічне зростання виділяють прямі та непрямі фактори. До прямих факторів відносяться фактори, які визначають фізичну можливість до економічного зростання. Непрямі фактори – можуть сприяти чи обмежувати реалізацію потенціалу.

Фактори економічного зростання також можливо поділити в залежності від типів економічного зростання на екстенсивні та інтенсивні. Особливістю екстенсивних факторів економічного зростання є те, що їх вплив відбувається внаслідок збільшення кількісних параметрів факторів пропозиції Специфікою факторів інтенсивного типу економічного зростання є те, що розширення виробництва відбувається шляхом якісного удосконалення прямих факторів зростання

Отже, для відображення економічного зростання не можна використовувати тільки один показник. Для цього необхідно розробити цілісну систему показників економічного розвитку. Підсумком є те, що проаналізовані аспекти стану української економіки потребують покращення, ефективного державного управління. Також, хоч економіка України і перебуває в стані кризи, але з 2016 року з'являються перші позитивні результати.

Для якісного економічного зростання Україні потрібно докорінно змінити ринок та менталітет населення. Також уряд повинен активно спрямовувати всі свої дії на розвиток з розрахунком на майбутню

перспективу. Українська економіка має досить великий природній потенціал, тільки потрібно його ефективно використовувати. Також можна скористатися досвідом Німеччини у боротьбі з економічною кризою.

Список використаної літератури

1. Давидов М. В. Шляхи організаційно-фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М. В. Давидов // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 4. — С. 130 — 134.
2. Экономическая теория: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, Т.В. Чечелевой — М.: Издательство «Экзамен», 2005. — 592 с.
3. Сажина М. А. Экономическая теория : учеб. для вузов / М. А. Сажи на, Г. Г. Чибриков. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2007. — 672 с.: ил.
4. Статівка Н.В. Чинники впливу на якість економічного зростання України / Н.В. Статівка // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. — 2013. — № 1. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
5. Данилишин Б. Три способи змусити українську економіку зростати: Новое время, 10 травня 2016 р.: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/opinion/danylyshyn/tri-sposobi-zmusiti-ukrajinsku-ekonomiku-zrostati-119475.html>.
6. Державна служба зайнятості України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/>.
7. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Мінфін: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua>
9. Реальна економіка: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://real-economy.com.ua>.
10. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.